

AMMATTIKORKEAKOULUJEN HENKILÖSTÖ KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ JA VASTUULLISUUTTA EDISTÄMÄSSÄ

Tuloksia ammattikorkeakoulujen
kestävän kehityksen ja vastuullisuuden
ohjelman henkilöstökyselystä

Toukokuu 2021

Kirjoittajat:

Eveliina Asikainen, Tampereen ammattikorkeakoulu

Olli Ervaala, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Mervi Friman, Hämeen ammattikorkeakoulu

Heli Helenius, Centria-ammattikorkeakoulu

Kiti Häkkinen, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Turo Kilpeläinen, LAB-ammattikorkeakoulu

Taru Konst, Turun ammattikorkeakoulu

Juha Kääriä, Turun ammattikorkeakoulu

Jaana Tolkki, Karelia-ammattikorkeakoulu

Maarit Turja-Ilola, LUT-yliopisto

Datan käsittely ja visualisointi:

Jari Järvinen, Hämeen ammattikorkeakoulu

Toimittajat:

Kaisa Varis, Karelia-ammattikorkeakoulu

Nina Ylönen, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene

Sisällysluettelo

Alkusanat.....	4
Ammattikorkeakoulut kestävyttä ja vastuullisuutta rakentamassa.....	5
Kyselyn tavoite ja toteutus.....	6
Kyselyn tulokset	8
Henkilöstö tarvitsee tietoa, hyviä esimerkkejä ja johdon tukea.....	12
Henkilöstön koulutustarpeet	14
Kestävä kehitys ja vastuullisuus osaksi jokapäiväistä toimintaa	15
Näkökulmia koulutuksen, TKI:n ja henkilöstön hiilikädenjälkeen sekä hiilineutraaliuteen.....	17
Koulutus: Kestävän kehityksen osaaminen osaksi kaikkia tutkintoja.....	18
Johtaminen ja osaava henkilöstö: Sitoutumista ja osaamisen vahvistamista.....	19
TKI-toiminta: Luovuutta ja yhteistyötaitoja	20
Hiilijalanjäljen laskenta: Kohti hiilineutraalia ammattikorkeakoulua	21
Yhteenveto	22
Lähteet.....	24
Liitteet.....	25
Datan visualisointi	25
Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden henkilöstökysely ammattikorkeakouluille	25

Alkusanat

Ammattikorkeakoulujen kestävä kehitys ja vastuullisuuden ohjelma hyväksyttiin marraskuussa 2020 Arenen rehtorikokouksessa. Tammi-helmikuussa 2021 toteutettiin ammattikorkeakoulujen henkilöstölle kysely kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta. Tässä raportissa esitellään kyselyn tuloksia. Kyselyn ja raportin laadinnasta on vastannut Arenen kestävyys- ja vastuullisuustyön henkilöstötyöryhmä. Erityiskiitos henkilöstötyöryhmän jäsenille Mervi Frimanille ja Taru Konstille työpanoksesta kyselyn ja raportin laadinnassa.

Jaana Tolkki

Arenen kestävyys- ja vastuullisuustyön henkilöstötyöryhmän puheenjohtaja

Ammattikorkeakoulut kestävyttä ja vastuullisuutta rakentamassa

Vakinaiset ammattikorkeakoulut täyttävät tänä vuonna 25 vuotta. Neljännesvuosisadan aikana ammattikorkeakouluissa on suoritettu yli 500 000 korkeakoulututkintoa. Syntymäpäiväjuhlatervehdyksensä tasavallan presidentti Sauli Niinistö sanoi, että on vaikea kuvitella miltä työelämä näyttäisi ilman ammattikorkeakouluja. Olemme toiminnallamme muuttaneet maailmaa!

Arjessa tekemämme työn arvo nähdään ajan kanssa. Maailma oli kovin erilainen paikka 25 vuotta sitten. Emme varmasti osanneet silloin edes ajatella, miltä maailma voisi näyttää vuonna 2021. Olemme kehittyneet paljon tekemällä asioita, joista kukaan muukaan ei ole tiennyt yhtään mitään. Uusia rakenteita, toimintamalleja ja osaamista on tarvittu ensin meiltä itseltämme, ja vähitellen se on näkynyt opiskelijoiden osaamisena ja sitä kautta yritysten arjessa.

Me ammattikorkeakoulut olemme olemassa parantaaksemme maailmaa, yritysten kasvua ja kansainvälistymistä unohtamatta. Meiltä oppinsa saaneilla ihmisillä on mahdollisuus ja varmasti myös velvollisuus tehdä työtä paremman huomisen ja maailman eteen.

Yksi merkittävimmistä tulevaisuuden globaaleista haasteista liittyy kestävyteen ja vastuullisuuteen. Jos yhteiskunnan katse kohdistuu korkeakoulutettujen kykyyn ratkaista viheliäisiä ongelmia, samaa pitää voida odottaa myös korkeakouluilta. Meidän on pystyttävä toimimaan niin, että toimintamme ja osaamisemme minimoi hiilijalanjälkemme ja maksimoi hiilikädenjälkemme. Meidän tulee toimia niin kuin opetamme. Tämä tehdään jo valmiiksi osaavan ja asiaan vihkiytyneen henkilöstön kanssa.

Osana Arenen kestävyys- ja vastuullisuustyötä olemme selvittäneet tilannekuvaa siitä, mitä kestävyys- ja vastuullisuustyö ja -osaaminen tällä hetkellä ammattikorkeakouluissa on. Tässä julkaisussa esitellään selvityksen tuloksia. Selvitys antaa meille erinomaisen pohjan rakentaa kestävyden ja vastuullisuuden yhteiskunnallista kyvykkyyttä entistä vaikuttavammin.

Yhdessä ja yhteistyössä tästäkin tulee erinomainen juttu!

Turo Kilpeläinen

LAB-ammattikorkeakoulun rehtori

Arenen kestävyys ja vastuullisuus -työryhmän puheenjohtaja

Kyselyn tavoite ja toteutus

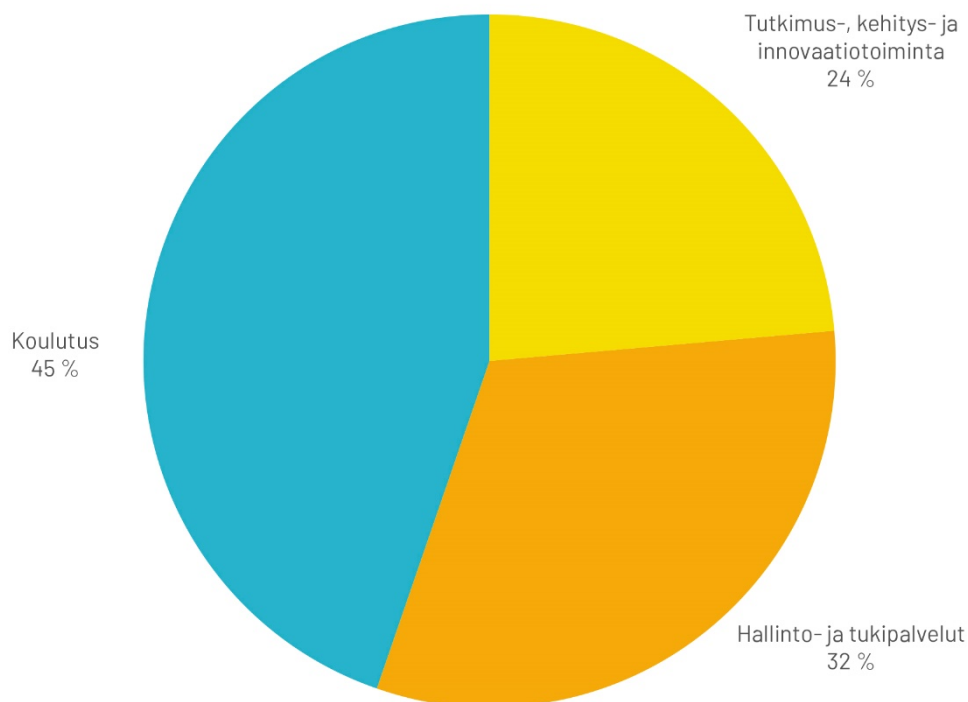
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry julkaisi ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden (KeVa) ohjelman marraskuussa vuonna 2020. Yhtenä ohjelman toteutuksen ensimmäisistä vaiheista oli henkilöstön osaamisen kartoitus kaikille ammattikorkeakouluille suunnatun henkilöstökyselyn avulla. Kyselyn tavoitteena oli kuulla ammattikorkeakoulujen henkilöstön ajatuksia kestävästä kehityksestä ja kerätä ideoita ohjelman toteutukseen. Kyselyn tuloksia käytetään kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi ammattikorkeakouluissa ja niiden perusteella on tarkoitus laatia henkilöstön kehittämisen tiekartta tavoitteineen ja askelmerkkeineen.

Kysely lähetettiin kaikille ammattikorkeakouluille tammikuussa 2021 ja aikaa vastaamiseen annettiin kolme viikkoa. Kysymyksiä oli 13 ja vastaaminen tapahtui anonyymisti. Kyselyyn vastaamisen arvioitiin kestävän 10–15 minuuttia.

Vastauksia saatiin kaiken kaikkiaan 1791 kappaletta. Tässä raportissa kuvataan koko aineiston tulokset erittelemättä eri ammattikorkeakoulujen vastauksia. Ammattikorkeakoulut saivat myös omat tuloksensa käyttöönsä kestävän kehityksen toimien kehittämiseen.

Kyselyyn vastasi 1791 henkilöä. Vastaajista 45 % työskenteli koulutuksen parissa, 32 % hallinto- ja tukipalveluissa ja 24 % TKI-toiminnoissa (kuvio 1). Vastaajat edustivat kaikkia 24 ammattikorkeakoulua.

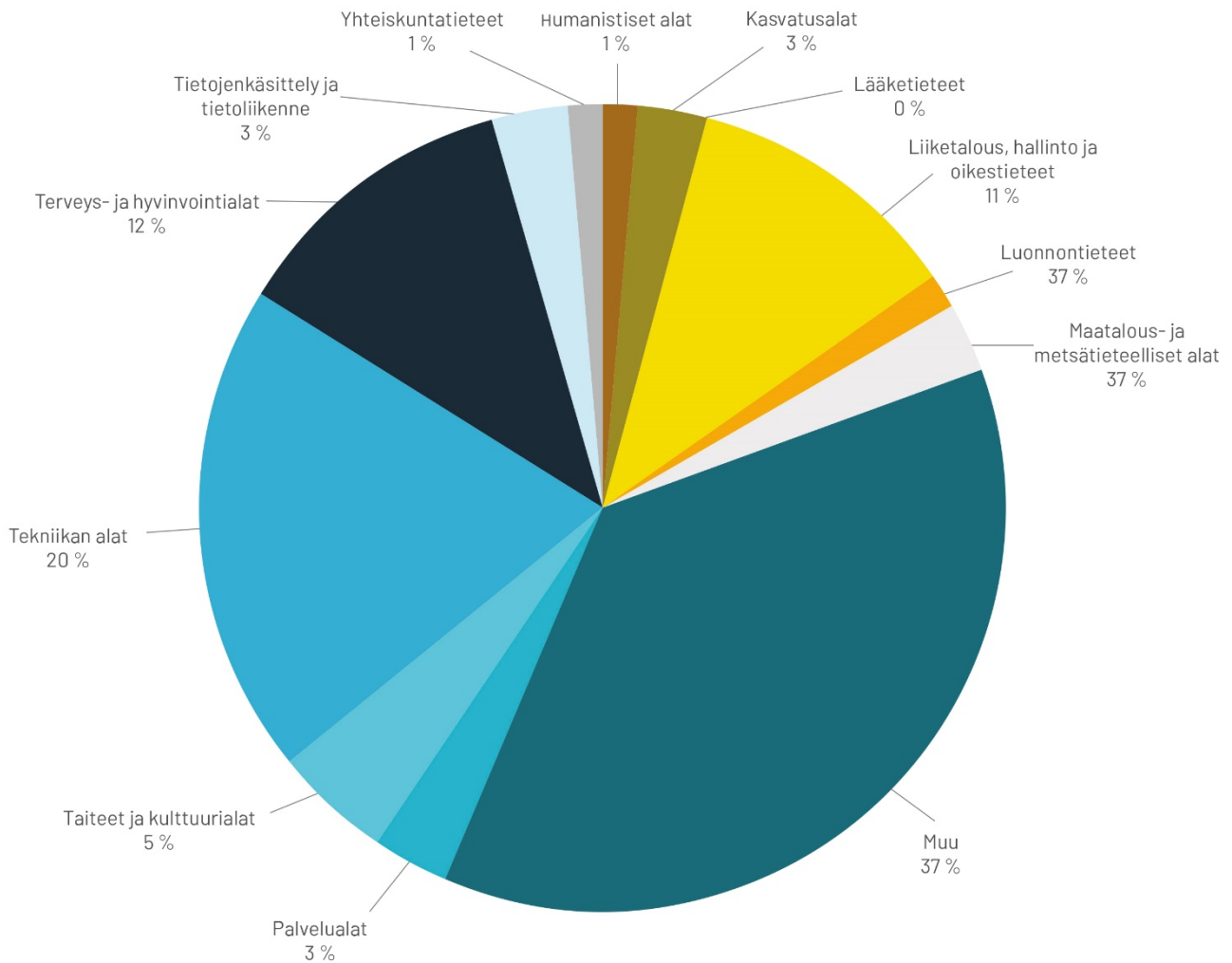
Vastaajien jakautuminen henkilöstöryhmittäin

Kuvio 1 Kyselyn vastaajien jakautuminen henkilöstöryhmittäin.

Alakohtaisesti vastaajat jakaantuivat seuraavasti: tekniikan ala 19 %, terveys- ja hyvinvointialat 12 %, liiketalous, hallinto ja oikeustieteet 11 % sekä taiteet ja kulttuurialat 5 %. Muut koulutusalat olivat tätä pienempiä (kuvio 2). Ryhmään "muut" kuului 37% vastaajista, minkä vuoksi alakohtaisten tarkastelujen tekeminen osoittautui hankalaksi. Kyselyaineistoa onkin seuraavassa tarkasteltu pääosin vastaajien työtehtävien mukaisesti.

Vastaajien jakautuminen koulutusaloittain

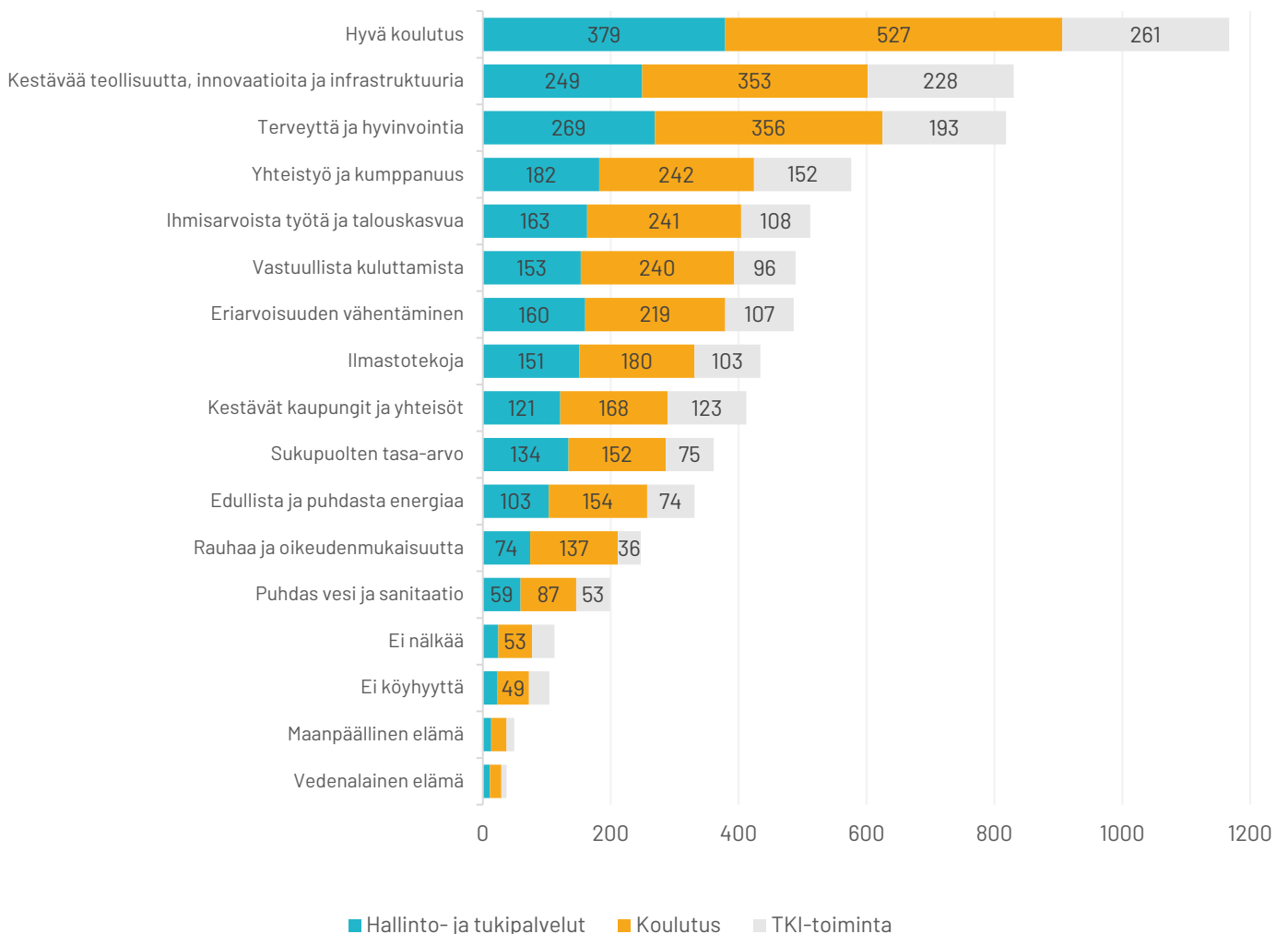

Kuvio 2 Vastaajien jakautuminen koulutusaloittain.

Kyselyn tulokset

Kyselyn aluksi vastaajia pyydettiin valitsemaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteista neljä, joita pitävät oman ammattikorkeakoulun koulutustehtävän kannalta tärkeimpinä. Kärkeen nousivat hyvä koulutus, kestävä teollisuus, innovaatiot ja infrastruktuuri sekä terveys ja hyvinvointi (kuvio 3). TKI-toimijat suuntasivat vastauksia koulutuksen toimijoita enemmän kestäviin kaupunkeihin sekä kumppanuuksiin. Vähiten tärkeiksi teemoiksi jäivät nälän ja köyhyyden vähentäminen sekä maanpäällisen ja vedenalaisen elämän suojeleminen.

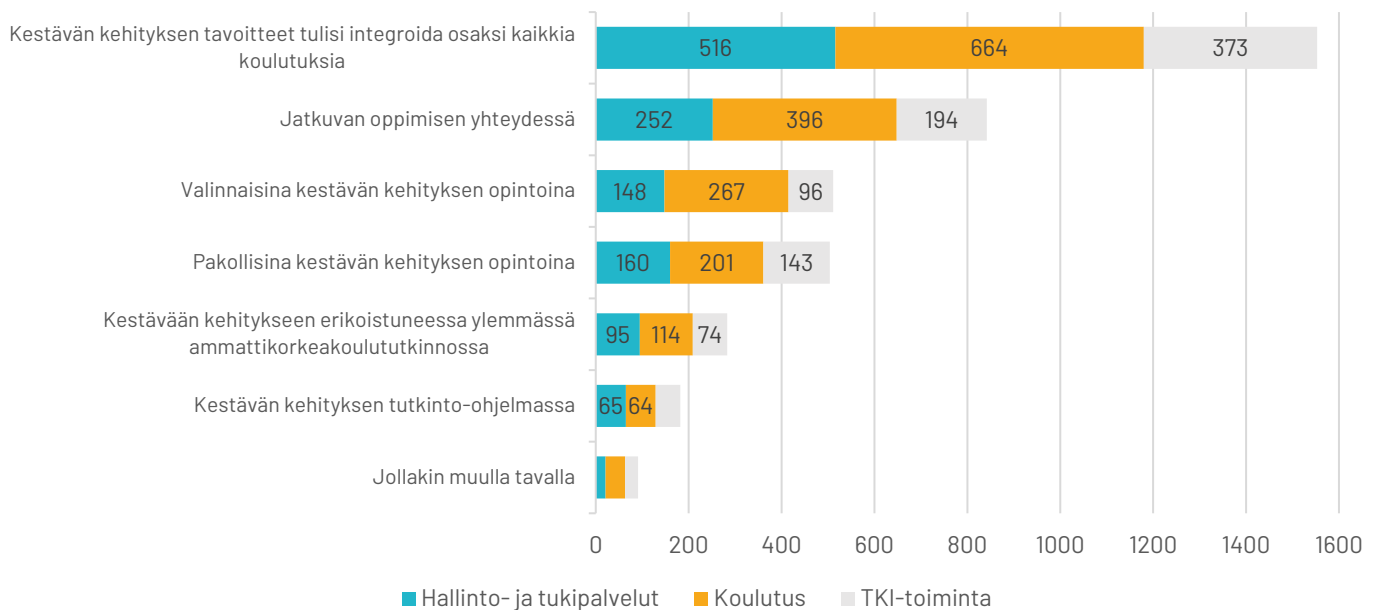
YK:n Agenda 2030 tavoitteita on yhteensä 17. Mitkä näistä tavoitteista ovat mielestäsi tärkeimmät oman ammattikorkeakoulusi koulutuksen kannalta?
(Valitse 4.)

Kuvio 1 Tärkeimmät YK:n kestävän kehityksen tavoitteet ammattikorkeakoulun koulutustehtävän kannalta. Vastaukset henkilöstöryhmittäin.

Kestävän kehityksen oppimisen toteutusmalleja kysyttäessä selvästi suosituin vaihtoehto kaikilla vastaajaryhmillä oli integroiminen osaksi kaikkea opetusta. Toiseksi eniten kannatusta sai jatkuva oppiminen ja kolmanneksi pakollinen opintojakso sekä valinnainen opintojakso (kuvio 4). Avoimissa vastauksissa tuotiin esiin TKI-hankkeet, opetuksen oheistoiminnot sekä opiskelijoiden kehittämät omat formatit ja ideat. Lisäksi ehdotettiin YK:n kestävän kehityksen tavoitteita opetussuunnitelmien ja muun toiminnan viitekehikseksi. Ammattikorkeakoulujen omien arjen käytäntöjen merkityksellisyys nousi myös esille.

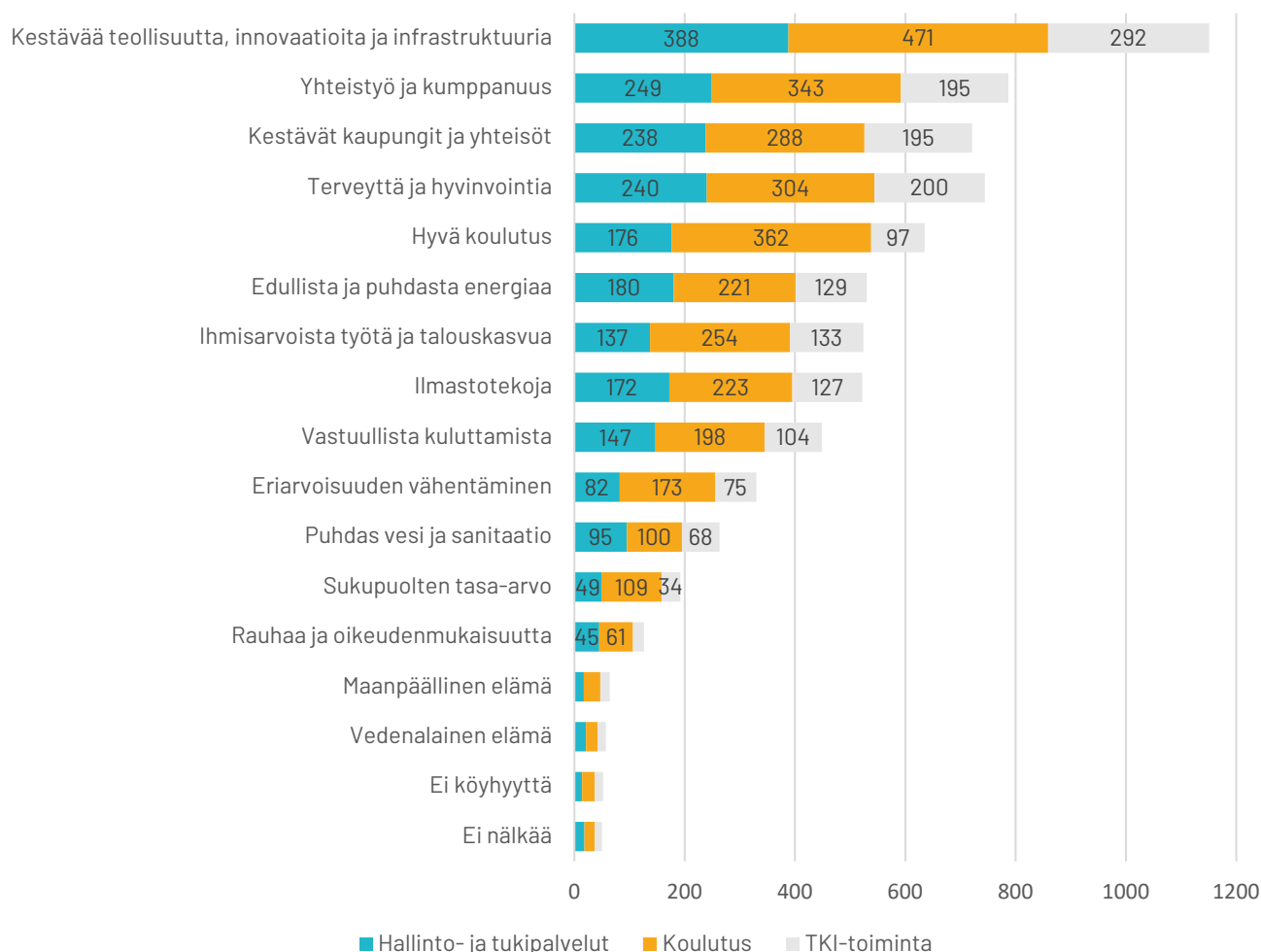
Miten kestävän kehityksen opetus ja oppiminen tulisi toteuttaa omassa ammattikorkeakoulussasi? (Valitse 3.)

Kuvio 2 Miten kestävän kehityksen opetusta tulisi toteuttaa ammattikorkeakouluissa. Vastaukset henkilöstöryhmittäin.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan neljä vaihtoehtoa, joihin ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan tulisi painottua. Tärkeimpinä asioina pidettiin (1) kestävää teollisuutta, innovaatiota ja infrastruktuureja, (2) yhteistyötä ja kumppanuuksia, (3) kestäviä kaupunkeja ja yhteisöjä sekä (4) terveyttä ja hyvinvointia (kuvio 5). Tekniikan alan vastauksissa painottuivat kestävä teollisuus ja infrastruktuurit, energiakysymykset sekä kestävät kaupungit, kun taas liiketalouden alalla ihmisarvoinen työ sekä kestävä talouskasvu nousivat kärkeen kestävän teollisuuden ja innovaatioiden lisäksi.

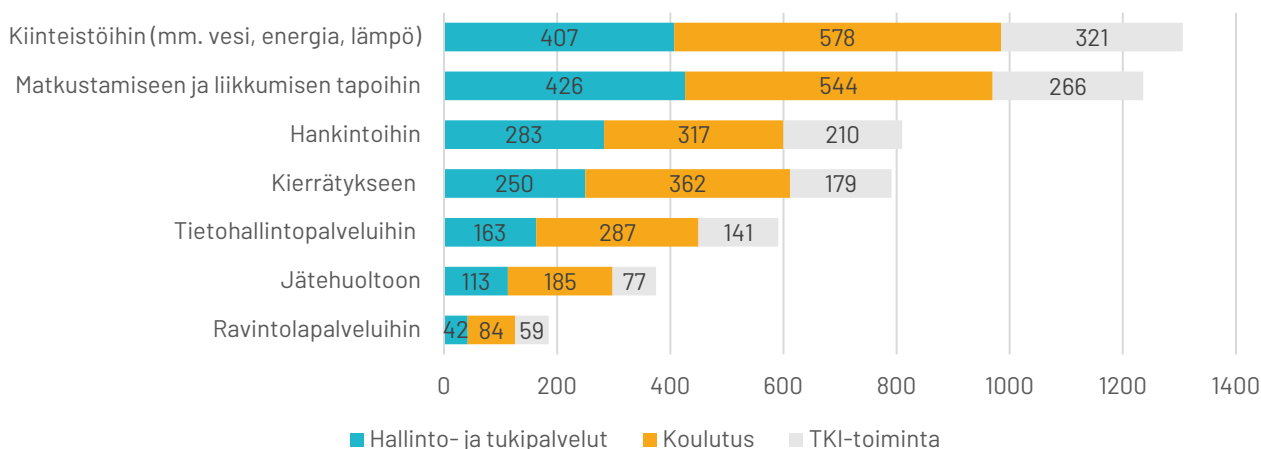
Mitkä näistä tavoitteista ovat mielestäsi tärkeimmät oman ammattikorkeakoulusi TKI-työn kannalta? (Valitse 4.)

Kuvio 3 Tärkeimmät tavoitteet ammattikorkeakoulujen TKI-työn kannalta. Vastaukset henkilöstöryhmittäin.

Kun kysyttiin mihin asioihin oman ammattikorkeakoulun tulisi kiinnittää huomiota hiilijalanjäljen pienentämiseksi, vastaukset jakaantuivat kolmeen klusteriin. Ensimmäiseen kuuluivat kiinteistöt ja matkustaminen ja toiseen hankinnat ja kierrätys. Kolmannessa olivat tietojärjestelmät, kierrätys ja ravintolapalvelut (kuvio 6). Hallinnon toimijat näkivät kiinteistöihin ja matkustamiseen liittyvät toimet tärkeimpinä. Kierrätystä ja ravintolapalveluita pidettiin koulutuksen toimijoiden parissa tärkeämpinä kuin muissa ryhmissä. Avoimissa vastauksissa tuotiin esiin seuraavia asioita: projektirahoituksen sitominen kestävän kehityksen tavoitteisiin, oman ja maakuntien avainhenkilöiden osaaminen, kestävän kehityksen kriteerien huomioiminen kumppanuusyhteistyössä sekä sähköautojen latausmahdollisuuksien lisääminen.

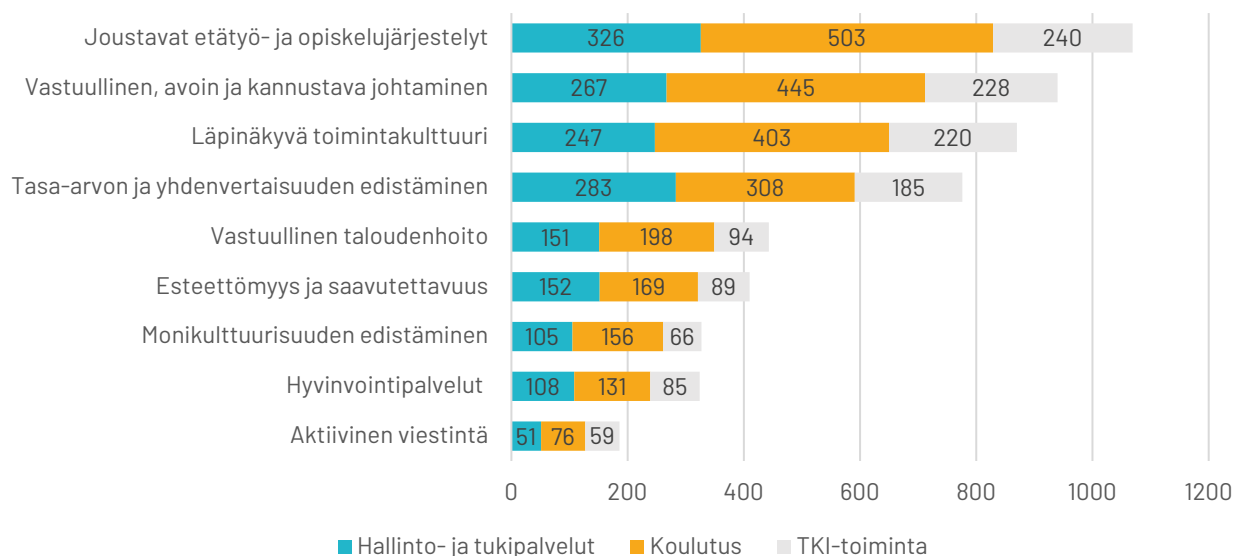
Mihin seuraavista oman ammattikorkeakoulusi tulisi kiinnittää huomiota, kun tavoitteena on pienentää ammattikorkeakoulun hiilijalanjälkeä? (Valitse 3.)

Kuvio 4 Mihin ammattikorkeakoulun tulisi kiinnittää huomiota, kun tavoitteena on hiilijalanjäljen pienentäminen. Vastaukset henkilöstöryhmittäin.

Kun henkilöstöltä kysyttiin, miten oma ammattikorkeakoulu voi parhaiten edistää sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista kestävyttä, nousivat kaikissa vastaajaryhmissä esille erityisesti joustavat etätyö- ja oppimisjärjestelyt, avoin ja kannustava johtaminen sekä läpinäkyvä toimintakulttuuri ja tasa-arvoisuus (kuvio 7). Vastuullinen taloudenhoito sekä esteettömyys ja saavutettavuus näkyivät muita ryhmiä enemmän hallintohenkilöstön vastauksissa, monikulttuurisuuden edistäminen puolestaan vahvimmin koulutuksen edustajien vastauksissa. Avoimissa vastauksissa tuotiin esiin mm. vastuullinen sijoittaminen, sosiaalisten kriteerien huomioiminen hankintapalveluissa ja kilpailutuksissa sekä opiskelijoiden välisen kanssakäymisen tukeminen ja nollatoleranssi kiusaamiseen.

Miten ammattikorkeakoulusi voi parhaiten edistää sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista kestävyttä? (Valitse 3.)

Kuvio 5 Miten ammattikorkeakoulut voivat parhaiten edistää sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista kestävyttä. Vastaukset henkilöstöryhmittäin.

Kysyttäessä sitä, miten hyvin kestävän kehityksen periaatteita osataan soveltaa omassa työssä, löytyi eroja koulutusalojen välillä. Luonnontieteiden sekä maa- ja metsätalousalojen edustajista 60 % vastasi osaavansa soveltaa kestävän kehityksen periaatteita hyvin tai erittäin hyvin. Muilla koulutusaloilla vastaajista 10–15 % arvioi osaamisensa vähäiseksi. Erittäin hyvin osaavia löytyi yli 10 % seuraavilta aloilta: yhteiskuntatieteet, tekniikka sekä tietojenkäsittely sekä liiketalous.

Henkilöstö tarvitsee tietoa, hyviä esimerkkejä ja johdon tukea

Kyselyllä haluttiin selvittää, millaista tukea ammattikorkeakoulujen henkilöstö tarvitsee työssään kestävään kehitykseen ja vastuullisuuteen liittyen. Kysymykseen *”Millaista apua tai tukea tarvitsisit, jotta osaisit soveltaa kestävää kehitystä ja vastuullisuutta paremmin työssäsi?”* vastasi 696 henkilöä, eli 39 % vastaajista.

Eniten mainintoja vastauksissa sai **tiedon ja koulutuksen tarve**. Vastaajat toivoivat koulutusta ja tietoa, jotta oma kestävän kehityksen osaaminen vahvistuisi ja sitä voisi soveltaa omassa työssään niin opetuksessa, TKI-tehtävissä kuin hallinnossakin.

”Hyviä käytäntöjä muista korkeakouluista.”

”Yhteisiä tilaisuuksia, joissa tilaa keskusteluille.”

”Enemmän tietoa siitä, miten voi omalla toiminnallaan vaikuttaa kestävän kehityksen ja vastuullisuuden toteutumiseen omassa työssä.”

Seuraavaksi merkityksellisimpänä tukena pidettiin **konkreettisia ohjeita, käytännön esimerkkejä ja vinkkejä** vastuullisuuden toteuttamiseen käytännössä. Omiin työyhteisöihin toivottiin foorumeita, ideointia ja avointa keskustelua siitä, miten jalkauttaa tavoitteet arkeen, omaan työhön ja opiskelijoiden päivittäiseen opetukseen. Vastauksissa nousi esille myös tehokas viestintä sekä erilaiset kannustimet ja palkitseminen henkilöstön motivaattoreina.

”Tietoa ja konkreettisia ohjeita niin, että noudattamalla niitä tiedän samalla toimivani kestäväällä tavalla. Esimerkkejä valintatilanteista.”

”Omaan työhön liittyvän hiilijalanjäljen pienentämiselle voisi asettaa kannustimia. Voisi esimerkiksi motivoida käyttämään pidempään samoja välineitä, työmatkoja tms. jos siitä kertyisi esimerkiksi pisteitä jotka vaikuttaisivat jopa palkkaan tai vaikka kahvilippuja. Kootusti tietoa koko organisaation hiilijalanjäljen pienentämistalkoista voitaisiin tuoda esille tiedotuksessa ja markkinoinnissa.”

Kolmanneksi eniten mainintoja sai **johdon tuki ja sitoutuminen**. Omilta korkeakouluilta peräänkuulutettiin konkreettisia toimintasuunnitelmia ja riittävää resurssointia mm. opetussuunnitelmien ja opintokokonaisuuksien tai TKI-toiminnan kehittämiseen vastuullisten tavoitteiden mukaisesti (esim. tukihenkilöt, käytettävissä oleva aika kehittämiseen, yhteiset foorumit).

”Suomalaisen korkeakoulusektorin on tärkeää yhdessä linjata, mitkä ovat aidosti vaikuttavia kestävyyttä edistäviä toimenpiteitä ja mikä alueellinen taso (paikallinen-kansallinen-globaali) on meille tärkein. Vasta sen jälkeen kannattaa pohtia organisaatiokohtaisia toimia.”

”Eryteisesti johdon tukea ja kannustusta ratkaisuille toimia kestävämmiin. Vaatii johdolta asian ääneen sanomista ja myös esimerkillä johtamista.”

*”Ammattikorkeakoulun ydintavoitteiden yhteisöllinen kirkastaminen kaikilla kestävän ja vastuullisen toiminnan alueilla suuntaisi myös oman työn tavoitteita. Käytännön työvälineitä teemojen tarkasteluun sekä osaa-
mis- ja kehittymistarpeiden tunnistamiseen kentällä, esim. yhteinen innovaatioalusta, jonne voidaan kerätä aineistoja, työkaluja ja kokeiluja.”*

Edellä nostettujen teemojen lisäksi vastauksissa korostui toive tiiviistä yhteistyöstä omissa korkeakoulun eri osastojen, tutkintojen ja asiantuntijoiden kesken. Tiedon, osaamisen ja vinkkien jakamista toivottiin osaksi arkea, ja tueksi ehdotettiin mm. foorumeita, säännöllisiä infotilaisuuksia sekä tukihenkilöiden nimeämistä käytännön työn tueksi. Vastauksissa toivottiin myös yksinkertaisia mittareita vastuullisuustyön edistämiseen ja seurantaan.

”Omien työskentelytapojen tarkastelu asiaan perehtyneiden ihmisten kanssa.”

”Kehittämisen muotoiluosaamista niin, että osaan viedä tavoitteita eteenpäin niissä kehittämisprosesseissa, joissa olen mukana.”

Useat vastaajat nostivat esille toiveen kansallisesta yhteistyöstä koulutuksen, tiedottamisen ja parhaiden käytäntöjen jakamisen osalta. Kestävän kehityksen teemat ja niihin liittyvät käytännön haasteet koskettavat kaikkia korkeakouluja, ja koska kehitystyö on ammattikorkeakouluissa käynnissä eri vaiheissa, vinkkejä ja esimerkkejä löytyy jaettavaksi runsaasti.

”Parhaat käytänteet, esimerkit muilta aloilta, muista oppilaitoksista ja maailmalta.”

”Keskustelua, esimerkkejä ja tietoa soveltamisen eri tavoista omassa työympäristössäni; toimin tällä hetkellä hanketyössä ja se jos mikä on jatkuvaa kestävän kehityksen ja vastuullisuuden.”

Henkilöstön koulutustarpeet

Henkilöstön koulutustarpeita ja -toiveita kartoitettiin kysymyksellä ”Millaista koulutusta tarvitsisit työssäsi, jotta osaisit soveltaa kestävästä kehityksestä ja vastuullisuutta paremmin työssäsi?”. Kysymykseen vastasi 605 vastaajaa (34 % vastaajista). Vastauksissa otettiin kantaa sekä koulutuksen sisältöön että koulutuksen järjestämistapaan. Moni oli myös sitä mieltä, että koulutukselle ei ole tarvetta.

Koulutusta perusteista alkaen

Useat vastaajat totesivat, että kestävä kehityksen koulutusta tarvitaan aivan perusteista lähtien. Perustason koulutukselle nähtiin tarve niin yksilön kuin koko työyhteisön osaamisen ja tietoisuuden lisäämisen kannalta. Lisäksi toivottiin perusteiden jatkoksi syventävää ja jatkuvaa lisäkoulutusta, jotta voidaan pysyä uusimman ja nopeasti kehittyvän tutkimustiedon harjalla.

Suurin osa vastaajista koki tarvitsevänsä koulutusta erityisesti kestävä kehityksen periaatteiden soveltamisesta omaan työhön. Koulutuksen tulisi tosin sanoen vastata kysymykseen: miten sovelletaan kestävä kehityksen periaatteita esimerkiksi opetukseen, hankintoihin ja viestintään, kun perusteet ovat jo hallussa? Lisäksi monessa vastauksessa tuotiin esiin, että kestävä kehityksen tavoitteet, mittarit ja yhteiset linjaukset sekä niiden vaikuttavuus oman ammattikorkeakoulun toiminnassa tulisi myös huomioida koulutussisällöissä.

Koulutustarve oli useimmissa vastauksissa yleisellä tasolla, mutta monet olivat myös tarkentaneet yksityiskohtaisempia koulutustoiveitaan. Vastauksissa oli runsaasti hajontaa, mutta esimerkiksi hiilijalanjalan laskenta esiintyy useassa vastauksessa. Lisäksi mainittiin muun muassa kestävä kehityksen johtaminen, kiertotalous, eettisyys ja tietotekniikkaosaaminen. Vastauksista nousi esiin myös sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä koskeva koulutustarve. Usean vastaajan mielestä niiden katsottiin jääneen vähemmälle painotukselle ympäristö- ja luontonäkökulmaan verrattuna.

”---miten kestävä kehityksen osa-alueita voi huomioida työssä ja arjessa sekä käytännön esimerkkejä vaikuttavista teoista, ei pelkästään jostain teepussien kierrätyksestä. Tueksi dataa miten tietty valinta vaikuttaa vaikka hiilijalanjalan tai säästää resursseja tms. Sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen etenkin apua ja koulutusta, se aiheista kaikkein epämääräisin ja ehkä jää helposti huomiotta.”

”Monipuolista ja monialaista, jotta pysyy kehityksessä mukana ja ei tule vain oman yhteisön ja alan laput silmille. Silloin jää paljon huomioimatta kokonaisuudesta.”

Osa vastaajista koki, että kestävä kehityksen koulutusta ei tarvita, vaan organisaation linjaukset ja yhteiset pelisäännöt olisivat riittävät. Useilla vastaajilla oli omasta mielestään jo riittävän hyvät valmiudet eikä lisäkoulutukselle nähty tarvetta. Joidenkin vastaajien mielestä aikaa koulutuksille ei ole tai sitä ei työnantajalta tällaiseen tarkoitukseen saa käyttää. Jotkut katsoivat myös oman korkeakoulun tarjoavan jo niin paljon mahdollisuuksia koulutukseen, että lisäkoulutusta ei tarvita. Myös osaamistavoitteiden katsottiin olevan osin epäselviä.

”Ensin minun pitäisi saada tietää mitä minulta odotetaan kestävä kehityksen ja vastuullisuuden osalta työssäni, jotta pystyn kertomaan millaista koulutusta tarvitsen.”

Tietoisku ja yhteistä keskustelua

Moni toivoi lyhyitä tietoiskuja kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta. Tietoisku voisi olla säännöllisin väliajoin, jotta asia pysyy esillä. Tietoiskujen tulisi myös olla mahdollisimman konkreettisia.

Myös seminaareja, yhteisiä keskustelutilaisuuksia tai työpajoja toivottiin. Toiveena näyttäisi olevan, että tilaisuuksien avulla yhteinen tulkinta kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta jäsentyisi paremmin. Itsenäisesti suoritettavat, aikaan ja paikkaan sitomattomat verkkototeutukset saivat myös useita mainintoja.

Eniten kannatusta sai kuitenkin konkreettisten esimerkkien jakaminen. Näitä haluttiin kollegoilta, asiantuntijoilta sekä yritysten edustajilta.

“Asiasta voisi keskustella esimerkiksi omissa tiimipalavereissa. Kun useampi henkilö keskustelee, niin syntyy eri näkökulmia samasta aiheesta.”

“Pienissä erissä tietoiskuja, tallenteita jne. esim. kierrätyksestä, matkustamisesta ja sen vähentämisestä yms.”

Kestävä kehitys ja vastuullisuus osaksi jokapäiväistä toimintaa

Kyselyn viimeinen kysymys oli *“Miten ammattikorkeakoulu voi edistää kestävästä kehityksestä ja vastuullisuutta?”* Kysymykseen vastasi 856 vastaajaa (48 % vastaajista).

Eniten mainintoja saanut vaihtoehto oli kestävä kehityksen edistäminen **koulutuksen kautta**. Vastaa- jien mielestä ammattikorkeakouluilla on parhaat mahdollisuudet edistää kestävästä kehityksestä ja vastuullisuutta opetussuunnitelmien ja oppimisen sisältöjen kautta.

“Kouluttamalla osaajia, jotka tuntevat kestävä kehityksen periaatteet ja osaavat soveltaa niitä omassa työssänsä.”

“Kestävyyskasvatuksen integrointi kaikkiin opetussuunnitelmiin.”

Erittäin merkityksellisenä nähtiin myös **ammattikorkeakoulun arjen toiminta ja käytännöt teot**. Ammattikorkeakoulujen odotetaan toimivan itse esimerkkeinä kestävä kehityksen edistämisessä. Tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä, miten toimintaa uudistetaan kestävä kehityksen suuntaan.

“Olemalla roolimalli ja huomioimalla vastuullisuuskysymykset kaikessa toiminnassaan”

“Tekemällä konkreettisia toimenpiteitä eikä vaan toteamalla, että näin pitäisi tehdä tai tekemällä suuriakin suunnitelmia paperilla, mutta viemättä suunnitelmia kuitenkaan toteutukseen saakka. Ottamalla vastuuta, ohjaamalla ja viestimällä asiasta paljon.”

Kolmanneksi eniten mainintoja sai **kokonaisvaltaisen lähestymistavan merkitys**. Ei riitä, että kestävä kehitys huomioidaan vain tietyissä toiminnoissa, vaan siitä on tultava ”uusi normaali”. Kestävä kehitys tulee näkyä kaikessa toiminnassa, on kyse sitten koulutuksesta, tutkimus- ja kehitystyöstä, arjen toiminnasta kampuksilla tai vaikkapa työelämäyhteistyöstä.

”Integroimalla se paremmin osaksi kaikkea toimintaa. Kestävä kehitys ei ole irrallinen asia, vaan sidoksissa kaikkkeen toimintaan.”

”Mielestäni kysymys tulisi muotoilla miten pitää edistää, koska kestävä kehitys on kuitenkin elämän jatkumisen edellytys.”

Vastauksissa korostui myös **tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI) tärkeä rooli**. TKI-toiminnalla on edistettävä kestävää kehitystä ja vastuullisuutta ja se on integroitava opintoihin. Myös viestintä koettiin tärkeänä vaikutuskeinona. Tarvitaan viestintää ja tiedotusta siitä, miten kestävää kehitystä edistetään, mitä hyviä käytänteitä on luotu, ja missä on onnistuttu. Keskeisenä koettiin myös **henkilöstön osaamisen kehittäminen**, sillä muuten kestävä kehitys ja vastuullisuuden integrointi kaikkeen toimintaan on vaikeaa, ellei mahdotonta. Useita mainintoja saivat myös ammattikorkeakoulun **strategia ja johtaminen**. Kestävään kehitykseen tulisi sitoutua strategiassa ja sen tulisi näkyä ammattikorkeakoulun arvoissa ja johdon tahtotilassa kestävä kehityksen edistämiseksi.

”Kouluttamalla henkilöstöä, jotta sitten voidaan kouluttaa opiskelijoita. Kestävä kehitys ja vastuullisuuden tulisi olla osa jokapäiväistä toimintaa.”

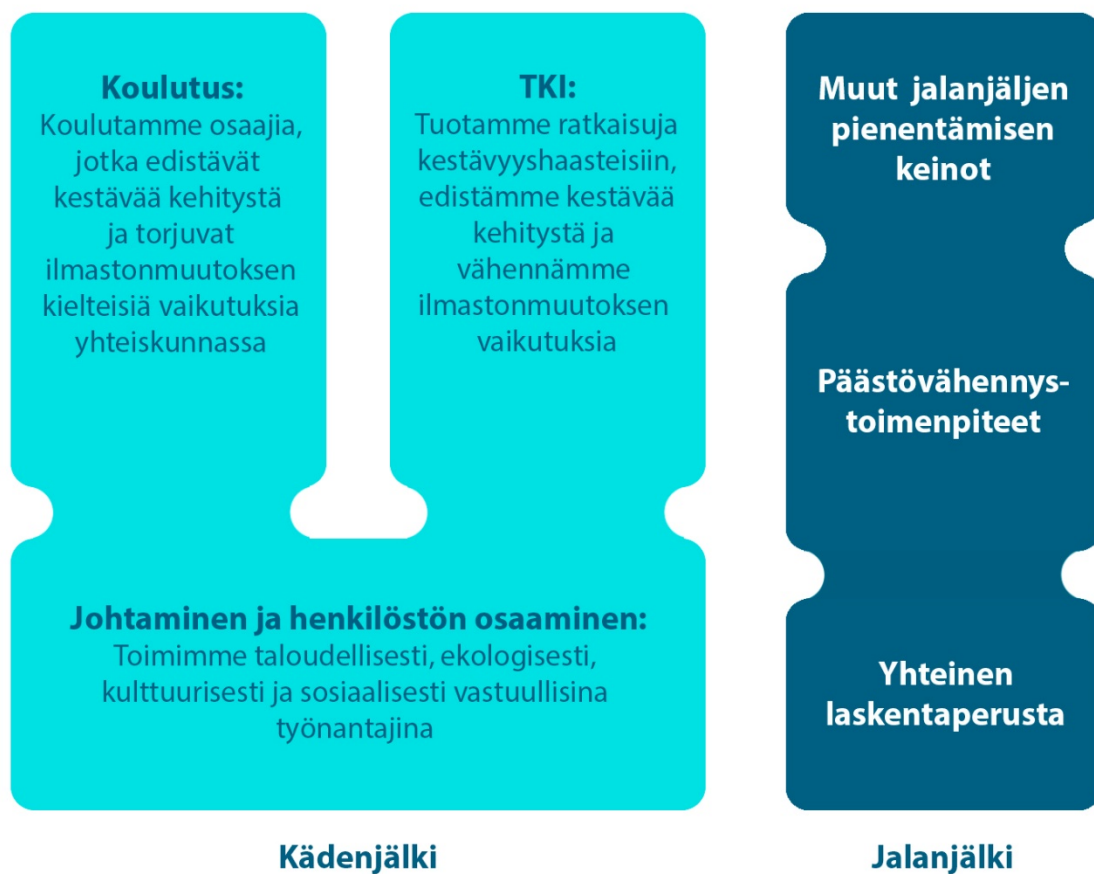
”Johtamisjärjestelmän kautta asiat pitää saada näkymään kaikissa opintosuunnitelmissa ja kaikkiin koulutuksiin pitää saada aiheen pakolliset perustason opinnot pikaisesti. Henkilöstön koulutukseen pitää satsata ensimmäisenä. Vasta sen jälkeen, kun kestävään kehitykseen liittyvät perusasiat ovat kaikkien tiedossa voidaan edistää kestävää kehitystä koko amk-yhteisössä. Edellä mainittu edellyttää tuntuva resurssien uudelleen kohdistamista ammattikorkeakoulujen sisällä.”

Vastauksissa nostettiin esille myös **ammattikorkeakoulujen kampustoiminta**. Kampustoimintoihin liittyvistä kehittämis ehdotuksista eniten mainintoja saivat työmatkaliikkumisen kehittäminen ilmastoystävälliseen suuntaan, matkustuksen vähentäminen, etätöiden ja -opiskelun lisääminen, ja kestävä kehityksen huomiointi kierrätys- ja jätehuoltoratkaisuissa, hankinnoissa sekä ruokailussa. Useita mainintoja saivat myös **yhteistyö ja kumppanuus sidosryhmien kanssa sekä yhteiskunnallinen vaikuttavuus**

”Ammattikorkeakoulujen aluevaikuttavuuden kautta voidaan vaikuttaa alueen elinkeinoelämään ja sen kautta myös kestävään kehitykseen ja vastuullisuuteen.”

Näkökulmia koulutuksen, TKI:n ja henkilöstön hiilikädenjälkeen sekä hiilineutraaliuteen

Ammattikorkeakoulujen hiilineutraaliustavoite tarkoittaa hiilijalanjäljen pienentämistä ja hiilikädenjäljen kasvattamista. Hiilikädenjälkeä lisätään parhaiten osaavan henkilöstön toimesta niin koulutuksessa ja TKI-toiminnassa. Yhteinen ymmärrys hiilijalanjäljen tilasta ja mahdollisuuksista sen pienentämiseen perustuu puolestaan yhteiseen laskentaperustaan. Nämä näkökulmat muodostavat Arenen kestävyys ja vastuullisuus -työn työryhmät.

Kuvio 8 Ammattikorkeakouluyhteisöjen kädenjäljen kasvattamisen ja jalanjäljen pienentämisen osa-alueet

Koulutus: Kestävän kehityksen osaaminen osaksi kaikkia tutkintoja

Arenen kestävyys ja vastuullisuus -työryhmän koulutuksesta vastaavan alaryhmän tavoitteena on edistää ammattikorkeakoulujen kestävä kehityksen yhteisen osaamisen määrittelyä ja mittaamista sekä tukea ammattikorkeakouluja kestävä kehityksen sisällyttämisessä opetussuunnitelmiin. Ammattikorkeakouluille tehty kestävä kehityksen kysely antoi ryhmälle hyödyllistä tietoa näiden tavoitteiden edistämiseen.

YK:n kestävä kehityksen tavoitteista kyselyn vastaajat pitivät tavoitetta *Hyvä koulutus* ylivoimaisesti tärkeimpänä, mikä on luonteva koulutusorganisaatioille. Toisaalta hyvä koulutus nousee tärkeimmäksi kestävä kehityksen tavoitteeksi myös muille kuin koulutuksen ammattilaisille tehdyissä kyselyissä. Myös YK on korostanut koulutuksen merkitystä kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa esimerkiksi kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen (2006–2016) kautta.

Runsaasti mainintoja saaneet tavoitteet *Terveyttä ja hyvinvointia* sekä *Kestävää teollisuutta, innovaatiota ja infrastruktuureja* kuvaavat hyvin ammattikorkeakoulujen suurimpia koulutusaloja terveydenhoitoa ja tekniikkaa. On ilahduttavaa, että koulutusalat tunnistavat omiin ydinsisältöihinsä liittyvät kestävä kehityksen tavoitteet. Kestävä kehityksen edistämisen näkökulmasta olisi tärkeää, että koulutuksissa nostettaisiin myös avoimesti esille alan ydinosaaminen ja tehtävä kestävä kehityksen tavoitteiden toteuttamisena.

Näiden kolmen tavoitteen jälkeen tulevat tasaisena ryhmänä tavoitteet *Yhteistyö ja kumppanuus*, *Eriarvoisuuden vähentäminen* sekä *Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua*. Nämä ovat yleisempiä sosiaalisia ja taloudelliseen kestävyteen liittyviä tavoitteita, jotka koskevat kaikkia koulutuksia.

On ymmärrettävää, mutta jollain tavalla huolestuttavaa, että selkeästi ekologiseen kestävyteen ja eloliseen luontoon liittyvät tavoitteet (*Ilmastotekojä, Vedenalainen elämä ja Maanpäällinen elämä*) saivat vain niukasti vastauksia. Ymmärrettävää sikäli, että luonnonvara-alan koulutusala on pieni. Huolestuttavaa siksi, että yhteisestä luontoperustasta huolehtimisen pitäisi olla aivan kaikkien tehtävä. Mikäli ekologinen kestävyys ei toteudu, ei sosiaaliselle tai taloudellisellekaan kestävyydelle ole edellytyksiä pitkällä aikavälillä.

Kestävä kehityksen tavoitteiden lisäksi työryhmä on paneutunut kestävä kehityksen osaamiseen ja niiden suhteeseen ammattikorkeakoulujen yhteisiin kompetensseihin. Ryhmä näkee, että osa kestävä kehityksen osaamisista ei näy riittävästi yhteisissä osaamisissa. Näitä ovat esim. systeemiajattelu, ennakointiosaaminen ja tulevaisuusajattelu sekä strateginen ajattelu. Ryhmän työ on johtanut siihen, että koulutusvararehtorit tarkastelevat kompetensseja kestävä kehityksen näkökulmasta ja miettivät muutenkin niiden uudistamistarpeita.

Koulutusryhmä tekee tiivistä yhteistyötä Arenen koulutusvararehtorien ja koulutusjohtajien ryhmän kanssa. Yhteisenä tavoitteena on tukea ammattikorkeakouluja kestävä kehityksen kokonaisvaltaisessa sisällyttämisessä opetukseen ja oppimiseen. Tätä tavoitetta toteutetaan järjestämällä syksyn 2021 aikana webinaarisarja, jossa tuodaan laajasti esille erilaisia käytännön kokemuksia yhdistettynä kestävä koulutuksen teoreettiseen tarkasteluun. Näin myös vastataan osaltaan kyselyssäkin esille tulleet opettajien koulutustarpeeseen.

Johtaminen ja osaava henkilöstö: Sitoutumista ja osaamisen vahvistamista

Yksi kolmesta ammattikorkeakoulujen kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden kädenjäljistä on johtaminen ja osaava henkilöstö. Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet toimimaan taloudellisesti, ekologisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti vastuullisina työnantajina. Tämän kädenjäljen kasvattamisen lähtökohtana on ammattikorkeakoulujen johdon sitoutuminen vastuulliseen johtamiseen sekä ammattikorkeakouluhenkilöstön kestäväen kehityksen osaamisen varmistaminen ja kehittäminen.

Henkilöstön osaamispääoma on keskeinen menestystekijä asiantuntijaorganisaatioissa. Tämä tarkoittaa, että ilman ammattikorkeakoulun henkilöstön kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden pääoman kasvattamista ei voida saavuttaa ammattikorkeakoulujen kestäväen kehityksen ohjelmassa asetettuja tavoitteita. Tämän kyselyn avoimilla kysymyksillä haluttiinkin erityisesti tietoa henkilöstön avun, tuen ja koulutuksen tarpeista kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden soveltamiseksi paremmin omassa työssä. Tämän kyselyn tulokset ja erityisesti avoimet vastaukset tukevat ja vahvistavat tätä osaamispääoman kasvattamisen tarvetta. Avoimissa vastauksissa nousi vahvasti esille kestäväen kehitykseen ja vastuullisuuteen liittyvän koulutuksen, tiedon, hyvien käytänteiden ja konkreettisten esimerkkien tarve. Vastausten perusteella voi myös päätellä, että eri henkilöstöryhmien osaamisen lähtötaso ja kehittämistarpeet vaihtelevat. Opetushenkilöstö vaikuttaisi tarvitsevan erityisesti tiedollista osaamisen syventämistä. TKI-henkilöstön osaamisen kehittämisen tarpeet linkittyvät selkeämmin oman tutkimusalan toimintaympäristöön. Hallintohenkilöstö kokee erityisesti tarvitsevansa perustyökaluja, joita voi soveltaa omassa työssään. Kyselyn tulosten perusteella on järkevää kohdentaa ja räätälöidä kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden osaamisen vahvistamista henkilöstöryhmittäin ammattikorkeakouluissa.

Henkilöstön osaamista tulee myös johtaa. Kyselyssä yksi väittämä kohdentuikin siihen, miten kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista kestävyttä voisi edistää. Vaihtoehtoista koettiin vastausten perusteella tärkeimmiksi:

- o joustavat etätyö- ja opiskelujärjestelyt
- o vastuullinen ja kannustava johtaminen
- o läpinäkyvä toimintakulttuuri

Myös avoimissa vastauksissa korostui johdon tuki ja sitoutuminen sekä esimerkkinä toiminen henkilöstölle vastuullisen johtamisen käytäntöön viemisessä ammattikorkeakouluissa. Vastausten perusteella voi päätellä, että vastuullista taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista johtamista tulee kehittää tietoisesti ja tavoitteellisesta sekä tuoda se organisaatiossa läpinäkyväksi koko henkilöstölle. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että organisaatioiden eri ohjelmissa ja suunnitelmissa (strategia, henkilöstösuunnitelma, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma) huomioidaan läpileikkaavasti vastuullisen johtamisen näkökulma.

Kyselyn tulokset tukevat ammattikorkeakoulujen kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan kirjattuja johtamiseen ja henkilöstöön liittyvien toimenpiteitä. Näitä johtamisen ja henkilöstön kädenjäljen kasvattamisen toimenpiteitä ovat

- o henkilöstön kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden osaamisen tavoitteiden määrittely osana ammattikorkeakoulujen yhteistä tiekarttaa
- o ammattikorkeakoulujen eri henkilöstöryhmille suunnatut kestäväen kehityksen ja verkkokurssit ja niistä saatavat osaamismerkkit
- o malli uuden työntekijän kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden perehdytykseen.

TKI-toiminta: Luovuutta ja yhteistyötaitoja

Tällä hetkellä ammattikorkeakoulukenttä on jokseenkin hajanainen siinä, miten vahvasti kestävyys ja vastuullisuus näkyvät ammattikorkeakoulun toiminnassa. Osassa korkeakouluja systemaattista työtä on tehty jo vuosia, kun taas toisissa työ on vasta aluillaan ja käytänteet muotoutumassa. Myös terminologia on hiukan kirjavaa. Kestävyys jaetaan perinteisesti ekologiseen, taloudelliseen sekä sosiaaliseen ja kulttuurilliseen kestävyyskäsitteeseen. Kestävyyskäsitteiden rinnalla voidaan puhua vielä erikseen vastuullisuudesta. Näiden lisäksi erityisesti yritysmaailmassa käytetään myös termejä yritysvastuu tai vaikkapa eettinen toimintatapa. Olipa käytössä mikä terminologia hyvänsä, monessa korkeakoulussa on tarvetta keskustella siitä, mitä kestävyys ja vastuullisuus tarkoittavat ammattikorkeakoulun TKI-työssä. Tätä problematiikkaa pyritään avaamaan Arenen Kestävyys ja vastuullisuus työryhmän TKI-toimintaan keskittyvässä alatyöryhmässä, jossa ollaan laatimassa TKI-työlle ”kriteeristöä” helpottamaan kestävyyskäsitteiden ja vastuullisuuden huomioimista korkeakoulun TKI-työssä.

Mitä osaamista TKI-henkilöstöltä sitten vaaditaan? Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävä kehityksen linjauksessa todetaan, että ”Suomi erottuu kansainvälisissä vertailuissa edukseen kansakuntana, jonka menestys perustuu luovuuteen, osaamiseen ja innovaatiokyvykkyyteen.” Henkilöstön osaamisvaatimukset vaihtelevat suuresti työntekijän tehtävän ja roolin mukaisesti. Ylimmältä johdolta vaadittava osaaminen on erilaista kuin esimerkiksi uusiutuvan energian tuottamiseen tai ilmastomuutoksen hillitsemiseen liittyvässä hankkeessa vaadittu substanssiosaaminen. Kuitenkin ainakin yksi yhteinen nimittäjä roolista riippumatta on nähtävissä: yhteistyöhalu ja -taidot. Ilman yhteistyötä ja erilaisia kumppanuuksia monet hyvät ideat jäävät vain idean asteelle. Yhteistyötä tulee tehdä niin korkeakoulujen kuin muidenkin toimijoiden kanssa sen varmistamiseksi, että tarvittavia kokeiluja uusien ideoiden testaamiseksi ja käytäntöön saamiseksi saadaan tehtyä riittävässä määrin. Yhteistyön perään kuulutti myös Neste Oyj:n Salla Ahonen omassa puheenvuorossaan Arenen kestävä kehityksen webinaarissa helmikuun alussa. Tutkimus- ja kehittämistehtävissä keskeisiä taitoja ovat myös systeminen ja kriittinen ajattelu, jotka on nostettu merkittäviksi henkilöstön osaamisen kehittämiskohteiksi myös YK:n kestävä kehityksen koulutuksen oppimistavoitteina.

TKI-toimijoiden henkilöstön kestävyys- ja vastuullisuuskyselyn vastauksissa korostuivat teemat kestävä teollisuuteen, innovaatioihin ja infrastruktuuriin sekä yhteistyöhön ja kumppanuuksiin liittyen. Kestävä kehityksen tietämyksen ja koulutuksen tarve oli selkeää TKI-tehtävissä työskentelevillä. Eriyisesti kaivattiin konkreettisia ohjeita ja käytännön vinkkejä sekä hyviä käytänteitä muista korkeakouluista omaa työtä tukemaan. Näihin haasteisiin TKI-työryhmä pyrkii vastaamaan kehitteillä olevalla TKI-kriteeristöllä, jossa tuodaan esille näkökulmia niin käytännön työhön kuin johdon päätöksenteon tueksi. Kumppaneilla ja TKI-hankkeita rahoittavilla tahoilla on jo olemassa omia kriteerejä, jolloin on merkittävää, että hankesuunnittelussa ja päätöksenteossa ymmärretään mitä nämä vaatimukset korkeakoulun TKI-työssä käytännössä tarkoittavat. Suuntaa antavassa kriteeristöissä merkittävänä osana tulevat olemaan esimerkit ja hyvät käytänteet kestävyyskäsitteiden ja vastuullisuuden huomioimiseksi korkeakoulun TKI-työssä, kuten kyselyn vastauksissa toivottiin.

Hiilijalanjäljen laskenta: Kohti hiilineutraalia ammattikorkeakoulua

Toteutetun kyselyn perusteella ammattikorkeakoulujen henkilöstö on sitä mieltä, että ammattikorkeakoulujen pitää toimia esimerkillisesti kestävä kehityksen edistämiseksi. Meidän täytyy itse toimia samoin periaattein, kun opetamme tai teemme TKI-työtämme. Oman hiilijalanjäljen luotettava laskenta ja toiminta kohti hiilineutraalisuutta ja edelleen hiiliposiitivisuutta on tärkeää omien toimien mitattavuuden takia. Arenen kestävä kehityksen ohjelman mukaan ammattikorkeakoulut ovat hiilineutraaleja vuoteen 2030 mennessä ja osa ammattikorkeakouluista tulee olemaan hiilineutraali jo vuonna 2025. Oman toiminnan esimerkillisyys on vastaajien mielestä olennaista, ja hiilijalanjäljen nopea vähentäminen on tässäkin mielessä erityisen tärkeää. Hyviä käytännön ideoita on runsaasti tarjolla ja ideat tulisikin nopeasti ottaa mukaan käytännön toimintatapoihin.

Hiilineutraali ammattikorkeakoulu syntyy toteuttamalla perustehtäviä vastuullisesti ja kestävästi. Hiilijalanjäljen laskenta samoin perustein avaa näkyviin merkittävimmät toimenpiteet, joiden avulla hiilikuormaa saadaan pienennettyä. Oman ammattikorkeakoulun hiilikuorman vähentämistä on tehtävä tavoitteellisesti vuosittain. Myös vertaaminen muiden ammattikorkeakoulujen tuloksiin voi edistää omien, tehokkaiden toimenpiteiden pikaista käyttöönottoa. Hyvien käytäntöjen jakaminen tuottaa erinomaisia esimerkkejä kestävä kehityksen opetukselle, ja herättää myös henkilöstön ja opiskelijoiden mielenkiinnon henkilökohtaisiin muutoksiin oman hiilijalanjäljen vähentämiseksi.

Merkittävimmät hiilijalanjäljen aiheuttajat ammattikorkeakouluissa liittyvät työmatkoihin, kiinteistöihin, ruokapalveluihin ja hankintoihin. Tavoitteet ja ideat hiilikuorman vähentämisen osalta em. asioissa tulevat selvästi esiin kyselyn vastauksissa. Toisaalta osa henkilöstöstä nostaa esiin myös pienempien arjen tekojen merkityksen kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Vastauksissa oli mainittu mm. sähköautojen latauspisteiden hankkiminen kampuksille ja henkilökohtaisten ruokailutottumusten muuttaminen kasvisruoan suuntaan. Nämä ovat hyviä esimerkkejä, mutta keskustelua toimenpiteiden merkittävästä vaikutuksesta hiilijalanjälkeen pitää tuoda systemaattisesti esiin ja keskittyä olennaisiin asioihin. Lähtökohtana on, että päästöjen vähentäminen on ensisijaista ja välttämätöntä, mutta jos kaikkia päästöjä ei voida täysin vähentää, pitää ne kompensoida. Jollei kaikkia hiilipäästöjä pystytä vähentämään, tulee päätös hiilineutraalisuudesta maksamaan melkoisesti.

Vuonna 2019 22 ammattikorkeakoulun (kaksi ammattikorkeakoulua ei vielä ole laskenut kuormitustaan) hiilijalanjälki oli noin 41 000 tonnia kiinteistöjen ja työmatkojen osalta laskettuna. Hiilijalanjälkeen pitää tulla mukaan muitakin parametreja, ja niiden osalta käydään sekä Arenen hiilijalanjälkiryhmissä että yliopistosektorilla aktiivista keskustelua. Ainakin palvelujen ostojen vaikutukset pitäisi huomioida laskennassa. Myös henkilöstön ja opiskelijoiden ruokailun hiilijalanjälki olisi hyvä ottaa mukaan laskentaan. Lisäksi sijoitustoiminnalla voi olla todella suuri hiilijalanjälki, ja myös kodin ja työpaikan välisiin matkoihin on syytä kiinnittää huomiota. Ei ole siis yksinkertaista, mitä hiilijalanjäljen laskentaan otetaan mukaan, ja millä perusteilla mahdollisia kompensatiomaksuja tulevaisuudessa maksetaan.

Hiilitonnin hinta EU:n päästökaupassa oli keväällä 2021 yli 40 euroa/tonni ja sen uskotaan nousevan vuoteen 2030 mennessä 100 euroon tonnia kohden. AMK-sektorin päästöjen kompensointi työmatkojen ja kiinteistöjen osalta tulisi vuoden 2019 aineiston perusteella maksamaan 41 000 x 40 euroa eli yhteensä 1,64 miljoonaa euroa. Vuoteen 2030 mennessä hinta voisi olla jopa 4,1 miljoonaa euroa. OKM on linjannut keväällä 2021 etteivät ammattikorkeakoulut voi käyttää valtionosuusrahoitustaan hiilijalanjäljen kompensointiin. Varat kompensointien maksamiseen pitää siis löytyä muista ulkoisista tuloista. Nyt kannattaakin ryhtyä toimenpiteisiin päästöjen vähentämiseksi. Esimerkiksi ostamalla kaikki ulkoiset palvelut hiilineutraalisti voivat ammattikorkeakoulut välttyä suurilta lisäkustannuksilta tulevaisuudessa.

Yhteenveto

Ammattikorkeakoulujen kestävä kehitys ja vastuullisuuden ohjelma pohjautuu YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin. Henkilöstökyselyn vastaajien mukaan ammattikorkeakoulutuksen kannalta tavoitteista tärkeimmät ovat *Hyvä koulutus, Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuuria, sekä Terveyttä ja hyvinvointia*. Kysyttäessä samaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kannalta eniten mainintoja saivat *Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuuria, Yhteistyö ja kumppanuus ja Kestävät kaupungit ja yhteisöt*.

Vastaukset eivät ole yllättäviä. Korkeatasoinen koulutus on ammattikorkeakoulutoiminnan ydintä ja sen laatua seurataan systemaattisesti eri mittarein. TKI-toiminnan osalta vastaukset noudattavat paljolti ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan nykyisiä painopisteitä. Koulutuksen ja TKI-toiminnan kannalta vastausten mukaiset, ohjelman nykyiset tavoitteet lienevät oikeansuuntaisia, mutta kehittämisen näkökulmasta on tarpeen pohtia laajemmin kestävä kehitystä edistäviä avauksia. Esimerkiksi viime aikoina julkisuudessa on keskusteltu runsaasti siitä, miten luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja biodiversiteettikadon hillitseminen on jäänyt ilmastomuutoskeskustelun jalkoihin. Voisivatko ammattikorkeakoulujen tarjoama koulutus ja TKI-toiminta ottaa näiden kysymysten ratkaisemisessa nykyistä suuremman roolin? Kaiken kaikkiaan toteutetun kyselyn vastauksia voidaan käyttää apuna TKI-toiminnan ja koulutuksen oppimistavoitteiden suuntaamisessa kohti kestävä kehitystä.

Kyselyssä selvitettiin miten kestävä kehityksen opetus ja oppiminen tulisi toteuttaa. Selkeän enemmistön mielestä kestävä kehityksen tavoitteet tulisi integroida osaksi kaikkia koulutuksia. Liki puolet vastaajista piti tärkeänä toteuttaa kestävä kehityksen opetusta ja oppimista jatkuvan oppimisen yhteydessä. Näkemykset ovat yhdensuuntaisia ammattikorkeakoulujen KeVa-ohjelman lupauksen ja toimenpiteiden kanssa. Ohjelman mukaan ”vahvistamme kestävä kehityksen ja vastuullisuuden roolia jatkuvassa opetussuunnitelmassa sekä huomioimme kestävä kehityksen ja vastuullisuuden osaamisen jatkuvan oppimisen opintotarjonnassa”. Seuraavana vaiheena on lupauksen lunastaminen; hyvien käytänteiden jakaminen ammattikorkeakoulujen kesken, toimivien prosessien luominen (KeVa opetussuunnitelmatyössä, opetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa) ja toiminnan vakiinnuttaminen.

Henkilöstön näkemykset hiilijalanjäljen pienentämisen keinoista ovat linjassa ammattikorkeakoulujen KeVa-ohjelman kanssa. Ohjelman mukaisesti on kerätty tiedot ammattikorkeakoulujen hiilijalanjäljestä kiinteistöjen ja työmatkojen osalta, ja laskentaa tarkennetaan tietojen saatavuuden mukaan sisältämään myös muita toiminnan osa-alueita. Tavoitteena ovat päästövähennystoimenpiteet siten, että ammattikorkeakoulut ovat hiilineutraaleja viimeistään vuoteen 2030 mennessä. Tärkeää henkilöstölle on myös joustavien ja toimivien etätyö- ja opiskelujärjestelyjen mahdollistaminen jatkossakin pandemiatilanteesta riippumatta. Avoimen, kannustavan ja läpinäkyvän johtamisen ja toimintakulttuurin merkitys on suuri, sillä vaikka henkilöstön motivaatio kestävä kehityksen edistämiseen on kunnossa, vahvistusta ja kannustusta omaan osaamiseen ja sen kehittämiseen tarvitaan.

Vielä on aikaista arvioida, kuinka ammattikorkeakoulut tulevat täyttämään kestävä kehityksen tavoitteensa ja lupauksensa. On erinomaista, että työhön on tartuttu, ja että ammattikorkeakoulut jakavat yhteisen huolen ja haasteen kestävä tulevaisuuden rakentamisesta. Kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma ja henkilöstön osallistaminen ovat erinomainen alku työlle, mutta on muistettava, että jatkuvaa keskustelua ja reflektiota on tarpeen käydä ja toimintaa on kehitettävä. Ammattikorkeakoulujen on hyvä kysyä itseltään tekevätkö ne parhaansa kestävyyskriisin ratkaisemiseksi vai tyytyvätkö ne muokkaamaan perustehtäviään kestävämpään suuntaan. On myös tarpeen pohtia, millaista

kestävää kehitystä ammattikorkeakoulut pyrkivät edistämään. Ammattikorkeakoulujen ohjelman pohjana oleva Agenda 2030 on saanut runsaasti kritiikkiä antroposentrisestä eli ihmiskeskeistä lähestymistavastaan kestävyteen. Kestävässä kehityksessä on kyse toimimisesta maapallon kantokyvyn rajoissa ja koko planeetan säilyttämisestä tuleville sukupolville. Agenda 2030 puhuu ihmissukupolvista, mutta kestävä kehitys tulisi huomioida myös luonnon ja kaikkien ekosysteemeille välttämättömien elolisten olentojen näkökulmasta.

Ammattikorkeakouluilla on merkittävä tehtävä kestävä kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen edistäjinä. Ekososiaalinen sivistys auttaa hahmottamaan ihmiskunnan ja luonnon globaalin keskinäisriippuvuuden ja tunnistaa ihmisen toiminnan vaikutuksia kestävään tulevaisuuteen. On tärkeää löytää ratkaisuja, jotka kunnioittavat ekologisista reunaehdoista samalla, kun ne tuottavat taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviä tuloksia. Kestävän kehityksen tavoitteet ovat kokonaisuus, jolloin oleellista on systeemisten ymmärtäminen ja sen mukaan toimiminen. Kyse on kestävyden eri ulottuvuuksien merkityksien hahmottamisesta ja yhteensovittamisesta. Ammattikorkeakouluilla on keskeinen rooli yhdessä työelämätoimijoiden kanssa kehittää näitä ratkaisuja, synnyttää kestäviä innovaatioita ja edistää samalla ekologisesti kestävä elinkeinotoimintaa ja työllisyyttä.

Lähteet

Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu – Ammattikorkeakoulujen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma- 2020. <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/kestava-vastuullinen-ja-hiilineutraali-ammattikorkeakoulu-ammattikorkeakoulujen-kestavan-kehityksen-ja-vastuullisuuden-ohjelma/>

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävä kehityksen linjaus. 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:9. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-704-8>

YK:n kestävä kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

Liitteet

Datan visualisointi

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiZjQ2Y2FjYzQtZDQ3OS00MTI2LWI5ZTkzMDBiM-zYzYzYzY2FhliwidCI6ImZiZDZmMDQ1LWlzNGMtNDY3My05NTM0LThmMjM3NDM1NWNIYyIsImMiOj9>

Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden henkilöstökysely ammattikorkeakouluille

1. Missä ammattikorkeakoulussa työskentelet? *

2. Missä tehtävissä ensisijaisesti työskentelet? *

Koulutus

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta

Hallinto- ja tukipalvelut

3. Mikäli toimit tietyllä koulutusallalla, valitse ensisijainen ala:

Kasvatusalat

Taiteet ja kulttuurialat

Humanistiset alat

Yhteiskuntatieteet

Liiketalous, hallinto ja oikeustieteet

Luonnontieteet

Tietojenkäsittely ja tietoliikenne

Tekniikan alat

Maatalous- ja metsätieteelliset alat

Lääketieteet

Terveys- ja hyvinvointialat

Palvelualat

Muu, mikä

4. Sukupuolesi *

Nainen

Mies

En halua sanoa

5. YK:n Agenda 2030 tavoitteita on yhteensä 17. Mitkä näistä tavoitteista ovat mielestäsi tärkeimmät oman ammattikorkeakoulusi koulutuksen kannalta. Vaaditaan 4 valintaa, jotta pääsee etenemään. (Lisätietoa YK-liiton sivuilta) *

1. Ei köyhyyttä
2. Ei nälkää
3. Terveyttä ja hyvinvointia
4. Hyvä koulutus
5. Sukupuolten tasa-arvo
6. Puhdas vesi ja sanitaatio
7. Edullista ja puhdasta energiaa
8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua
9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuuria
10. Eriarvoisuuden vähentäminen
11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt
12. Vastuullista kuluttamista
13. Ilmastotekoja
14. Vedenalainen elämä
15. Maanpäällinen elämä
16. Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta
17. Yhteistyö ja kumppanuus

6. Mitkä näistä tavoitteista ovat mielestäsi tärkeimmät oman ammattikorkeakoulusi TKI-työn kannalta. Valitse 4, jotta pääset etenemään. *

1. Ei köyhyyttä
2. Ei nälkää
3. Terveyttä ja hyvinvointia
4. Hyvä koulutus
5. Sukupuolten tasa-arvo
6. Puhdas vesi ja sanitaatio
7. Edullista ja puhdasta energiaa
8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua

9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuuria
10. Eriarvoisuuden vähentäminen
11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt
12. Vastuullista kuluttamista
13. Ilmastotekoja
14. Vedenalainen elämä
15. Maanpäällinen elämä
16. Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta
17. Yhteistyö ja kumppanuus

7. Miten kestävän kehityksen opetus ja oppiminen tulisi toteuttaa omassa ammattikorkeakoulussasi? Valitse enintään kolme tärkeintä.

Kestävän kehityksen tavoitteet tulisi integroida osaksi kaikkia koulutuksia

Jatkuvan oppimisen yhteydessä

Pakollisina kestävän kehityksen opintoina

Valinnaisina kestävän kehityksen opintoina

Kestävään kehitykseen erikoistuneessa ylemmässä

ammattikorkeakoulututkinnossa

Kestävän kehityksen tutkinto-ohjelmassa

Jollakin muulla tavalla, millä

8. Mihin seuraavista oman ammattikorkeakoulusi tulisi kiinnittää huomiota, kun tavoitteena on pienentää ammattikorkeakoulun hiilijalanjälkeä? Valitse 3. *

Matkustamiseen ja liikkumisen tapoihin

Kiinteistöihin (mm. vesi, energia, lämpö)

Kierrätykseen

Jätehuoltoon

Hankintoihin

Ravintolapalveluihin

Tietohallintopalveluihin (esim. tietojärjestelmien hyödynnettävyys etätyössä)

Muuhun, mihin

9. Miten ammattikorkeakoulusi voi parhaiten edistää sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista kestävyyttä? Valitse 3. *

Joustavat etätyö- ja opiskelujärjestelyt

Esteettömyys ja saavutettavuus

Hyvinvointipalvelut

Vastuullinen taloudenhoito

Monikulttuurisuuden edistäminen

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen

Läpinäkyvä toimintakulttuuri

Vastuullinen, avoin ja kannustava johtaminen

Aktiivinen viestintä

Muu, mikä

10. Miten hyvin osaat soveltaa kestävän kehityksen ja vastuullisuuden tavoitteita omassa työssäsi? (Lisätietoja ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden tavoitteista) *

1=en ollenkaan, 5=todella hyvin

11. Millaista apua tai tukea tarvitsisit, jotta osaisit soveltaa kestäväää kehitystä ja vastuullisuutta paremmin työssäsi?

12. Millaista koulutusta tarvitsisit työssäsi, jotta osaisit soveltaa kestäväää kehitystä ja vastuullisuutta paremmin työssäsi?

AMMATTIKORKEAKOULUJEN HENKILÖSTÖ KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ JA VASTUULLISUUTTA EDISTÄMÄSSÄ

